

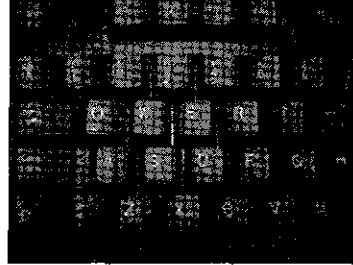
Q Klâvye Sorunu ve Bilgisayarlarda Türkçe Karakterler

Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN

Kişisel bilgisayarların yaygınlaşmasıyla birlikte başlangıçta dikkati çekmeyen ve ilgili kuruluşlarca üzerinde durulmayan Q klâvye sorunu, aslında en açık biçimiyle dilde yaşadığımız yabancılaşmanın bir başka boyutudur.

Basında Emre Aköz, Yurtsan Atakan, Erkan Çelebi, Hıncal Uluç, Tuğrul Şavkay, Emre Kongar, Doğan Hızlan gibi tanınmış yazarlarımızın yazılarıyla gündeme gelen klâvye tartışmasında, çoğunluk F klâvyeden yanaydı. Genç kuşakların Q klâvye kullandığını söyleyenler de vardı, bunun bir alışkanlık meselesi olduğunu yazanlar da... Bu tartışmayı kuşatma altındaki Bizans'ın '*meleklerin cinsiyeti tartışması*'na benzetenler bile çıktı.

İlk bakışta Türkiye'nin gündeminde önemli sorunların bulunduğu bir dönemde F - Q klâvye tartışmasını anlamsız, hatta fantezi görülebilir. Ama, Türkiye'ye Q klâvyenin girişiyle, daha doğru bir söyleyişle Q klâvye dayatmasıyla dilde görülen yabancılaşma arasında bir farklılık yok. Mutfağımızdan müziğimize, alışveriş alışkanlıklarımıza kadar hayatın hemen her alanında yaşanan Anglosakson kültürünün yoğun etkisinin bir parçasıdır Q klâvye...

Türkçeye en uygun klâvye olan F klâvye (pek çoğunun dediği gibi *Ef* klâvye değil, harflerin Türkçe okunuş biçimine göre *Fe* klâvye) uzun çalışmalarından sonra daktilolarda en kolay, en hızlı ve hatasız yazmak amacıyla üretilmişti.

Daktiloların kullanılmaya başlandığı dönemde, sık kullanılan harflerin yan yana bulunması, hızlı yazma sırasında harf çubuklarının birbirine takılmasına yol açıyordu. Bu olumsuzluğa çözüm bulmak amacıyla harflerin klâvyenin değişik yerlerine serpiştirilmesi uygulamasına gidildi. Sık kullanılan harflerin klâvyede dağıtılmasına rağmen bugün çok hızlı daktilo yazanların, zaman zaman harf çubuklarının birbirine girmesine sebep oldukları görülür.

Q Klavye Sorunu ve Bilgisayarlarda Türkçe Karakterler

Dünyada klavyelerin oluşturulması konusunda bir standart bulunmaktaki, değişik diller için değişik klavyeler üretilmektedir. Fransa için üretilen klavyeler A harfi ile başlıyordu. Bu klavyelerin ilk sırasındaki soldan altı harf AZERTY şeklindedir. İngilizcenin ana dili olduğu ülkelerde ise klavyenin birinci sırasında soldan ilk altı harf QWERTY'dir. İlk harfi dolayısıyla bu klavye de Q klavye olarak adlandırılır. Türkiye için üretilen klavyede ise ilk sırada FGÇIOD harfleri bulunmaktadır. F harfiyle başladığı için F klavye olarak adlandırılmaktadır.

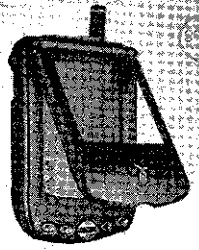
Türkçe sözlerde çok sık kullanılan seslerin karşılığı olan harfler bu klavyede en kolay ulaşılabilecek yerlere serpiştirilmişti. Türkçedeki harflerin kullanıma oranları, ünlü-ünsüz ses ilişkileri, hece ve söz yapısı, parmakların kuvvet, yetenek ve işleklikleri göz önünde bulundurularak üretilen F klavye, bu özellikleri bakımından Türkçeye çok uygundu. Yaklaşık 30.000 Türkçe sözün ölçü alındığı bir değerlendirmede a harfi 26.323, e harfi 16.308, k harfi 13.542, i harfi 13.384, m harfi 11.263, l harfi 10.496, t harfi 9.669, r harfi 8.698 kez geçmekteydi. Bu oran göz önünde bulundurularak söz konusu harfler, F klavyede en uygun yerlere yerleştirilmişti. Q klavyede ise en çok kullanılan harfler tabir caizse klavyenin en ücra köşelerine dağıtılmış durumdadır. Buna karşılık, Türkçede 30.000 sözde sadece 125 defa geçen ve en az kullanılan harf olan j harfi, Q klavyede en uygun yere konulmuştur. F klavyede bu harfin yerinde Türkçede en fazla kullanılan ünsüz olan k harfi bulunmaktadır.

Ülkemizde Bakanlıklar Arası Standardizasyon Komitesi 20 Ekim 1955 günü F klavyenin bu özelliğini resmen kabul etmiş, daha sonra Türk Standartları Enstitüsü ile Devlet Malzeme Ofisi de bu kararı benimsemiştir. Gümrükler Yasasına da standartlara uymayan klavyelerin ithalini yasaklayan bir madde eklenmiştir. Bütün bunların sadece daktilolar için geçerli olduğu gibi yanlış bir düşünceyle bilgisayar klavyelerine bu kuralların uygulanması ne yazık ki ihmal edilmiştir. Oysa işletim sistemlerinde F klavyeyi etken hâle getirmek son derece kolaydır. Son kullanıcının bilgisayarı alırken F Türkçe klavye istemesi yeterlidir. Ülkemizde bilinçli tüketiciliğin yaygın olduğunu söylemek zor. Bilgisayar satıcıları, son kullanıcıyı 'Türkçe Q klavye' diyerek yanıltmaktadır. Son kullanıcıların büyük bir bölümü de 'Türkçe klavye' sözüne aldanarak Q klavye mağdurları arasına katılır. Bilgisayarını kurar, karşısına geçer ama bir de bakar ki daktilolarda alışık olduğu sistemin aksine harfler ilgisiz yerlerde bulunmaktadır. Hele bir de işletim sisteminde Türkçe seçilmemişse uzun süre bocalar durur klavye mağduru. Tüketici çaresizdir. Bu durumda tüketicinin hakkını öncelikle ilgili bakanlıkların, kurumların ve kuruluşların koruması gerekiyor. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının, Gümrük Müsteşarlığının, Türk Standartları Enstitüsünün üretilen

Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın

ve ithal edilen bilgisayarların F klavyeli olma şartını işletmesi gerekmektedir.

Kişisel bilgisayarlarda çözüm bu kadar kolay. İsteyen daha sonra bile F klavye alarak iki tuş yardımıyla bilgisayarını kolayca F klavyeye çevirebilir. Ancak, bu durum benim gibi dizüstü bilgisayar kullanıcıları için ne yazık ki o kadar kolay değil. Üretilen veya ithal edilen dizüstü bilgisayarların neredeyse tamamı Q klavye. Dizüstü bilgisayara bir başka klavye takmak da uygun bir çözüm değil. Ya kutusundan yeni çıkmış el değmemiş bilgisayarınızda tuşları yerinden çıkararak kendi klavyenizi oluşturacaksınız ya da Q klavyeyi sınıye çekeceksiniz.

Durum avuçiçi bilgisayarlarda ise daha vahim. Avuçiçi bilgisayarlarda yer alan çizgi klavyelerin çoğunda ş, ı, ğ gibi Türkçe karakterler yok. Türkçedeki ç, ö, ü gibi harfleri yazmak için ise bir diğer karakter setine geçmek gerekiyor. Bu durum, yazmayı yavaşlatıyor. Avuçiçi bilgisayarlarda el yazısında ise ç, ğ, ı, ş, ö, ü harfleri hiç tanınmıyor. Türkiye'ye her gün yüzlerce ithal edilen avuçiçi bilgisayarları kullanmak istediğinizde Türk yazısına özgü harfler yerine Lâtin alfabesindeki benzer harfleri kullanmak zorunda kalıyorsunuz. Avuçiçi bilgisayarlarda *aşağı* sözü *asagi*, *âşik* sözü *asik* biçiminde yazılabiliyor.

F klavyenin yaygınlaşması için hem bilgisayar kullanıcılarının hem bilgisayar satıcılarının bilinçli davranması ve Türkçeye en uygun olan F klavyeyi istemeleri, bunda ısrar etmeleri gerekmektedir. İlgili bakanlıkların ve kuruluşların da bu konudaki mevzuatı uygulaması esastır.

Tasarımcılar, geleceğin bilgisayarının klavyesiz olacağını söylüyorlar. Konuşmayı yazıya çeviren aygıt üzerinde çalışmalar epeydir sürüyor ve bu yolda çok mesafe alındı. Bu bilgisayarlarda insan sesini yazıya çeviren bir düzenek bulunacak. Böylece bilgisayarda parmaklarımızla yazmak yerine konuşarak yazacağız. *Dactylographe* sözündeki *daktylos* 'parmak' anlamındadır. Eski Yunan'da parmaklarını ustalıklarla kullanan mitolojik varlıklara da *Daktylos* deniliyordu. Konuşmayı yazıya çevirecek düzeneğe biz şimdiden *sesyazar* sözünü öneriyoruz. Ancak, sesyazarın sesleri Türk alfabesine çeviren bir düzeneğe sahip olması için şimdiden çalışmaların başlaması gerekiyor. Dillerde seslerin çoğu ortaktır ama bu seslerin yazıdaki karşılıkları farklı olabilir. Söz gelişi Türkçedeki /ç/ sesinin harf karşılığı Türkçe yazısında ç, İngiliz alfabesinde ise ch'dir. /ğ/ sesinin karşılığı olan harf ise Türk yazısına özgüdür. Gelecekte daha fazla karmaşa yaşanılmaması için ülkemizde de bu konudaki çalışmaların ilgili kurumlarca desteklenmesi ve önlemlerin alınması gerekmektedir.

Türkçeye özgü harfler ve Lâtin-1 karakter kodları

F klavyenin yeniden yaygınlaştırılmasının yanı sıra bir başka konuya da

Q Klavye Sorunu ve Bilgisayarlarda Türkçe Karakterler

dikkatleri çekmek gerekiyor. Alfabemizdeki Türkçeye özgü Ç, ç, Ğ, ğ, ı, İ, Ö, ö, Ş, ş, Ü, ü harflerinin bilgisayarlardaki Lâtin-1 karakter kodları içerisinde yer almaması, başta e-posta iletişiminde olmak üzere çeşitli bilgisayar yazılımlarında sorunlara yol açmaktadır. Gönderilen e-postalarda Türkçe karakterlerin yerinde kimi zaman kargacık burgacık şekillerin çıkması bu yüzdendir. Türk alfabesindeki ş harfi yerine þ, ı harfi yerine ý, ğ yerine de ð şekillerinin görüldüğü iletilerin dilini Türkçe (ISO) hâline getirerek düzeltebilirsiniz. Bunun için biraz uğraşmanız gerekiyor. Ama Türkçe karakter kodlarının eşleşmediği durumlarda Türkçe karakterin yerine tek bir şekil değil de üç, dört, hatta beş karakterin bir araya gelerek karma karışık görünümdeki iletileri okumak, en zor bilmeceyi çözmekten daha da zor olmaktadır.

Çeşitli kuruluşlarca üretilen yazılımlarda bu karakterler için değişik çözüm yollarına başvurulmakta, bu da bilgisayarlar ve yazılımlar arasında uyumsuzluğa yol açmaktadır. Bu durumda bilgisayar kullanıcıları söz konusu karakterleri kullanmak yerine Lâtin yazısındaki temel karakterleri tercih etmektedirler. E-posta iletilerinde de benzer uygulamaya başvurulması, giderek Türkçeye özgü harflerin bilgisayar ortamında kullanılmaması gibi bir tehlikeyi gündeme getirmektedir. Bilişim teknolojilerinin giderek geliştiği ve hayatın pek çok alanını etkilediği göz önüne alınacak olursa, dilimiz açısından son derece önemli olan bu soruna da bir çözüm bulmak gerekmektedir.

Öte yandan Türk dünyasında ortak alfabe kullanılması düşüncesi de, Türkçe karakterlerin Lâtin-1 karakter kodları içerisinde yer almaması yüzünden güçlüklerle karşı karşıyadır. Bu yüzden, bazı Türk cumhuriyetlerinde ş sesi için *sh*, ç sesi için *ch* harf grupları kabul edilmiş, *ö* ve *ü* sesleri de *o*' ve *u*' biçiminde karşılanmaya başlanmıştır.

Hem ülkemizde yazı birliğinin korunması hem de Türk dünyasında ortak alfabe kullanılmasının sağlanması bakımından, her türlü bilgisayar yazılımında ve donanımında Türkçe karakter zorunluluğu ile ilgili düzenlemenin bir an önce yapılması ve gerek ülkemizde üretilen, gerek ithal edilen her türlü yazılımda, donanımda Türkçe karakter setinin yer alması zorunluluğunun getirilmesi ve standart olarak kabul edilen Lâtin-1 karakter kodlarına Türkçe karakterlerin yerleştirilmesi için gerekli girişimlerde bulunulması gereklilik hâline gelmiştir.

Bu konuda yetkililer Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türk Standartları Enstitüsü Başkanlığı gibi kuruluşlardır. Türk Dil Kurumu, yetkili kuruluşlara başvuruda bulunarak gerekli önlemlerin alınması ve çalışmaların başlatılması dileğini iletmıştır. Klavye sorununda olduğu gibi bu konuda da tüketicilerin bilinçli davranmaları, sorunun çözümünü daha da kolaylaştıracaktır.